

Työläisperhe Elvi Sinervon kaunokirjallisessa tuotannossa

Vasemmistolainen teatteri- ja kirjallisuuskriitikko Maija Savutie kirjoittaa Elvi Sinervon teoksen *Maaailma on vasta nuori* esipuheessa, että kirjailijan ”tuotannon yhtenä peruskuviona on henkisesti aktiivinen työläisperhe”. Savutien mukaan Sinervon teokset heijastelevat tematiikallaan, moraalillaan, ideologisilla näkemyksillään ja eettisillä ongelmillaan aikaansa.¹ Artikkelissani paneudun tähän tematiikkaan syvällisemmin ja tarkastelen Sinervon esikoisromaanissaan *Palavan kylän seppä* (1939), ja näytelmissään *Suuri asia* (1942, tunnetaan myös nimellä *Desantti*), *Toukokuun viimeisenä iltana* (1948) ja *Maa- ilma on vasta nuori* (1952) luomaa kuvaa työläisperheestä. Analysoin, miten Sinervo teoksissaan reflektoi oman perheensä historiaa ja kuvasi niissä työläisperheessä tapahtuneita sosiaalisia muutoksia. Pohdin myös hänen tapaansa kuvata työläisperhe poliittisten ja maailmankatsomuksellisten näkemysten neuvottelutilana, toisin sanoen sitä, miten työläisperheestä muotoutui hänen teoksissaan paikka, jossa erilaiset ideologiset näkemykset risteilivät ja loivat vaihtelevia tilanteita perheenjäsenten välille. Katselemalla asioita perheen perspektiivistä Sinervo toi poliittisen kuvaamisen yhteiskunnan julkiselta tasolta kodin yksityisyyden piiriin ja joukkotasolta yksilötasolle. Kaunokirjallinen esitystapa tarjosi mahdollisuuden käsitellä asioita useista eri näkökulmista ja tuoda esiin erilaisia näkemyksiä.

Tarkasteluni nojaa valitsemieni tekstien lähilukuun. Lähiluvulla tarkoitetaan valittujen tekstien mahdollisimman intensiivistä ja yksityiskohtaista luentaa ja erittelyä valitusta näkökulmasta. Kirjallisuudentutkimuksen kentältä lainattu lähiluvun käsite on levinnyt myös

muille tekstien parissa operoiville tieteenaloille kuten esimerkiksi etnologiaan ja historian tutkimukseen. Samalla se on muuttanut muotoaan ja tekstien autonomisuutta korostavasta lukutavasta on siirrytty tekstien ja kirjoittajan kontekstointia painottavaan luentaan.²

Työläisperheen tyttärestä kirjailijaksi

Elvi Sinervo (1912–1986) syntyi levyseppä Edvard Sinervon ja hänen vaimonsa Alman (os. Wallenius) perheen seitsemäntenä lapsena. Hänen jälkeensä perhe kasvoi vielä yhdellä lapsella, kun Aira syntyi 1914. Elvi Sinervon varhaiset vuodet perhe asui Helsingissä Pitkänsilan pohjoispuolen työläiskortteleissa. Alueella, jossa lapsikuolleisuus oli erittäin suurta vielä 1900-luvun alkuvuosina, Sinervot onnistuivat luotsaamaan kahdeksasta lapsesta seitsemän läpi lapsuusvuosien.³ Todennäköisesti heidän elinolosuhteensa olivat paremmalla tolalla kuin alueella keskimäärin ja ehkä heillä oli myös tietoa erilaisista pikkulasten terveyteen ja hoitoon liittyvistä seikoista, joilla työväestöä oli alettu valistaa vuosisadan vaihteessa.⁴

Työväenliikkeessä aktiivisesti mukana ollut Edvard Sinervo osallistui sisällissotaan punaisten puolella ja perheen vanhin lapsi, Sylvi-Kyllikki, työskenteli sodan aikana vallankumousoikeudessa konekirjoittajana. Sodan päätyttyä perhe pakeni Helsingistä Pohjanmaalle, tarkemmin sanottuna Laihialle, josta Edvard Sinervo oli nuorena miehenä lähtenyt Helsinkiin. Laihialla he asettuivat ensi alkuun Edvard Sinervon äidin luokse. Seuraavat kahdeksan vuotta perhe vietti Pohjanmaalla asuen sekä Laihialla että Vaasassa. Laihialla Edvard Sinervo pyöritti osuuskuntamuotoista sepän pajaansa ja Vaasassa hän työskenteli konepajateollisuudessa. Hän kuoli vuonna 1926, jolloin Alma Sinervo palasi takaisin Helsinkiin kahden nuorimman tyttärensä kanssa. Muut perheen lapsista olivat tässä vaiheessa jo muuttaneet omilleen. Perheen vuodet Pohjanmaalla olivat myöhemmin tärkeää materiaalia Elvi Sinervon kaunokirjallisessa tuotannossa, ja hän puhui jopa hieman myyttisävytteisesti Pohjanmaasta kirjallisena sielunmaisemanaan. Avaran maiseman ja hiljaa virtaavien

jokien lisäksi Pohjanmaa merkitsi hänelle köyhyyden, ahdistuksen ja erilaisuuden kokemuksia, joista hän ammensi materiaalia kirjoihinsa. Toisaalta maisemassa konkretisoituivat myös lapsuuden onnelliset ja huolettomat vuodet.⁵

Sinervon perheessä lukeminen ja kirjoittaminen olivat tärkeitä. Vanhemmista erityisesti isän on mainittu olleen ahkera lukija⁶, ja hän oli tässä suhteessa esimerkkinä lapsilleen. Myös lasten kouluttamiseen vanhemmat suhtautuivat vakavasti ja antoivat lapsilleen mahdollisuuden käydä koulua keskimääräistä työläisperhettä pidempään. Perheen lapsista ylioppilaisiksi lukivat sisarista vanhin Sylvi-Kyllikki (myöhemmin Kilpi), josta sittemmin tuli Sosialidemokraattisen puolueen kansanedustaja, ja kaksi nuorinta Elvi ja Aira. Vuonna 1933 suorittamansa ylioppilastutkinnon jälkeen Elvi aloitti yliopisto-opiskelut, mutta ne jäivät työväenliikkeessä toimimisen ja kirjoittamisen jalkoihin, eikä hän koskaan valmistunut. Näihin aikoihin nuoren naisen päätä sekoitti myös rakastuminen. Abiturientti Sinervon ja lääketieteen opiskelija Mauri Ryömän tiet kohtasivat loppuvuodesta 1932, ja seuraavana syksynä he avioituivat.

1930-luvulla Elvi Sinervo oli mukana Sosialidemokraattiseen puolueeseen kuuluvissa Akateemisessa Sosialistiseurassa (ASS) ja Helsingin Työväenyhdistyksen Toveriseurassa. Tärkeä viiteryhmä hänen toiminnalleen oli vasemmistointellektuelleista muodostunut löyhä yhteenliittymä, johon kuului pääasiassa kriitikoita, kirjailijoita ja toimittajia, muun muassa hänen tuore aviomiehensä sekä nuorin sisarensa. Aktiivisimmin Sinervo toimi kulttuurityön saralla ohjaten Toveriseurana puhekuoroa, näytellen Työväen Näyttämöllä ja kirjoittamalla työväenliikettä lähellä oleviin lehtiin, kuten *Työläisnuorisoon*, *Kirjallisuuslehteen*, *Tulenkantajiin* ja ASS:n lehteen *Soihduun*. Hän oli myös perustajajäsenenä vuonna 1936 toimintansa aloittaneessa kirjailijaryhmä Kiilassa, jonka tehtävänä oli proletaarikirjallisuuden esiin nostaminen ja edistäminen. Kiila alkoi myös julkaista omaa albumiaan.

Edellä mainittuihin lehtiin kirjoitetut novellit olivat pohjana hänen vuonna 1937 julkaistulle esikoisteokselleen *Runo Söörnäisistä*. Kirjailijana Sinervo kokeili ennakkoluulottomasti kaikkia kaunokir-

jallisuuden muotoja runoista romaaneihin ja näytelmiin. Oman kaudon kirjallisen tuotantonsa tyrehtyttyä 1950-luvun lopulla hän jatkoi kirjallista työtään suomentajana. Pääosan tuotannostaan Sinervo sai julkaistuksi toisen maailmansodan jälkeen. Jatkosodan ajan hän oli poliittisena vankina Hämeenlinnan keskus- ja lääninvankilassa, sillä Turun hovioikeus oli langettanut hänelle kolmen vuoden kuritus- huonetuomion valtiopetoksen valmistelusta kesällä 1941. Tuomion taustalla oli Sinervon osallistuminen välirauhan aikana syntyneen Suomen ja Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seuran, jonka *primus motorina* ja puheenjohtajana oli Mauri Ryömä, toimintaan. Vankilavuosien kokemukset ja yhteydet muihin poliittisiin vankeihin muuttivat Sinervon ajattelumaailmaa radikaalimpaan suuntaan, ja sodan jälkeen hän liittyi Suomen Kommunistiseen Puolueeseen.

Vankilassa vietetyt vuodet ja aatteellinen murros näkyivät selkeästi Elvi Sinervon kirjallisessa tuotannossaan sekä aiheina että vahvana ideologisenä näkemyksenä. Hänestä kirjailijan oli otettava vastuu yhteiskunnallisena vaikuttajana, ja sosialistisilla kirjailijoilla oli jopa velvollisuus tuoda esiin oma maailmankatsomuksensa. Taide pelkästään taiteen vuoksi (*l'art pour l'art*) oli hänestä hedelmätöntä ja turhaa.⁷ Näin ollen kirjallisuus liittyi Sinervon ajattelussaan erottamattomasti työväenliikkeen toiminnallisiin ja aatteellisiin päämääriin. Se oli hänen tärkein kanavansa yhteiskunnalliseen, poliittiseen ja ideologiseen keskusteluun osallistumisessa ja muodosti merkittävän paikan hänen poliittiselle toiminnalleen. Tuotantonsa välityksellä hän oli mukana luomassa kuvaa työväenliikkeestä, sen toimijoista, toimintatavoista ja päämääristä.

Palavankylän seppä Elvi Sinervon oman perheen tarinana

Kriitikko Raoul Palmgren kutsui *Palavankylän seppää* Sinervon ”vanhempieni romaaniksi” Arvid Järnefeltin samannimistä teosta mukailen.⁸ Tällä Palmgren viittasi romaanin vahvaan omaelämäkerralliseen pohjaan ja vanhempien, erityisesti isän, identiteettiproblematiikkaan.

Molemmat Sinervo on myös itse vahvistanut. Jo suunnitellessaan romaania syksyllä 1937 hän kirjoitti arnejassa olevalle Mauri Ryömälle: ”Aika Laihialla on alkanut voimakkaasti elää aivoissani. Siitä tulee kyllä varmasti hyvä romaani, mutta ei mikään suuren probleeman romaani. Ydin olisi tuo isän unelma omasta pajasta.”⁹

Artikkelissani teoksen omaelämäkerrallisuus on läsnä. Tarkastelen romaania Sinervon oman perheen tarinana ja kuvauksena 1900-luvun alun työläisperheestä ja siinä tapahtuvasta sosiaalisesta ja aatteellisesta murroksesta. Romaanissaan Sinervo rekonstruoii varsin tarkasti oman lapsuuden perheensä mielenmaisemaa ja tapahtumahistoriaa, mutta katselee niitä 1930-luvun lopun kulttuurisesta, poliittisesta ja ideologisesta perspektiivistä. Perheen ja sen yksittäisten jäsenien kautta hän käsittelee sisällissodan jälkeistä kansakunnan ja myös työväenliikkeen kahtia jakautuneisuutta sekä yksilön valintoja ja identiteettipohdintoja.

Romaanin keskiössä on työläisperhe, joka on paennut sisällissodan jälkiselvittelyjä Helsingistä Pohjanmaalle ja saanut turvapaikan isän äidin luota. Isä Hermann Rintaluoma, metallimies ja seppä, on entinen aktiivinen työväenliikkeen toimija ja punakaartilainen, mutta keskellä valkoisten isäntien kansoittamaa Lakeutta hänen on työnnettävä aatteensa syrjään ja keskityttävä perheensä elättämiseen heikossa taloudellisessa tilanteessa. Hän toimittelee kylän isännille erilaisia hanttihommia ja saa nämä lopulta suostuteltua mukaan osuuskuntamuotoisen pajan perustamiseen. Pian hän takoo omassa pajassaan, jonka yhteyteen rakentuu perheelle koti.

Hermann saa kuitenkin huomata olevansa toistuvasti vastakkain oman menneisyytensä kanssa. Sisällissodan kokemukset eivät jätä häntä rauhaan ja lisäksi hänen on taiteiltava oman sosialistisen maailmankatsomuksensa ja isäntien porvarillisten näkemysten välillä. Nopeasti Hermann ymmärtää, että heikommissa asemassa olevana hänen on asiassa joustettava. Sinervo kuvaa, miten Hermann taipuu ostamaan Suomen lipun sitä kauppaavalta isännältä. Lippu on siihen saakka edustanut hänelle pelkästään ”suojeluskuntajuhlia, kivääreitä ja toukokuun 16. päivän juhlallisuuksia”.¹⁰ Ostamalla lipun Hermann manifestoi luopumisensa aiemmista näkemyksistään ja aatteistaan.

Ne hän heittää sosialismia ja vallankumousta ilmentävän punaisen rätin, johon hän pyyhkii kätensä puhtaaksi menneisyydestään, mukana ahjoon:

Puustilan isännällä oli käärö kainalossaan. Hän laski sen työpöydälle ja sanoi katsellen seppää kirkkaansinisin silmin:

– Toin sen lipun seuratalolta. Nosta katollesi.

Hermannin oli ennättänyt unohtaa koko asian. Pari viikkoa sitten Puustilan isäntä, joka oli nuorisoseuramies, oli kaupitellut pajasessa lippuja, joita seura myi pitäjässä. Hän oli tarjonnut sepällekin, mutta Hermannin ei muistaakseen ottanut koko asiaa vakavasti.

– Mutta enhän minä luvannut ostaa, sanoi Hermannin hämmästyen.

– Et luvannut, mutta et kieltänytkään. Sanoit vain, että kai siellä lippu pitäisi olla, kun tangonkin olette piruuksissanne pistäneet, vaikka muuten niin saitoja olette. Eikö asia niin ollut?

– Taisi olla. En enää muista.

He olivat hetken vaiti. Puustila nojasi pöytään ja Hermannin pyyhki punaista maalia käsistään.

[...]

– No otatko? Kysyi hän. – Maksu hoidetaan sitten, kun raudoitat hoijakkaani pyörät.

Hermannin heitti punaiseksi tahrimansa rätin ahjoon ja sanoi:

– Otan. Jätä siihen.¹¹

Hermannin siis ostaa lipun, koska painostettuna hän ei voi olla ostamatta. Pajasta ja kaikesta siihen liittyvästä on tullut hänelle oman vapauden ja itsenäisyyden vertauskuva ja pajan menestymisen vuoksi hänen on tingittävä omista näkemyksistään. Tuomas Tepora on väitöskirjassaan osoittanut, miten juuri lippuihin, sekä valtakunnanlippuun että työväenjärjestöjen omiin lippuihin, kiteytyi sisällissodan jakava väkivalta, uhrimieli ja katkeruus. Liput olivat välineitä oman ryhmäidentifikaation vahvistamiseen ja sotaa jatkettiin lippujen tapaisen symbolien kautta.¹² Siniristilipun vetäminen lipputankoon on Hermannin yritys päästä yhteisön ulkopuolelta sen sisäpuolelle, olla yhteisönsä ja yhteiskunnan täysvaltainen jäsen. Toisaalta hän myös kokee, että isänmaan ja lipun sen symbolina pitäisi kuulua

kaikille, myös sisällissodassa hävinneille. Eräänä keväisenä sunnuntai-aiamuna Hermannin päättää toivorikkaana vetää lipun salkoon. Ohikulkevien miesten kommentti ”kattos seppä saatanaa, kun on vetänyt lahtarin lakun katolle”¹³ saa hänet kuitenkin kipeästi ymmärtämään, että hänen yrityksensä päästä yhteisönsä täysivaltaiseksi jäseneksi on alusta alkaen tuomittu epäonnistumaan. Hän on ja pysyy ulkopuolisena sekä omissa että muiden silmissä.

Hermannin individualistiset, pelkästään oman perheen hyvinvoinnin parantamiseen ja pajan laajentamiseen keskittyvät haaveet karahtavat muutenkin kiville taloudellisen taantumun myötä. Hän saa huomata, että aika on ajanut pienten kyläseppien ohi, eikä isäntien solidaarisuudessa seppänsä kohtaan ole hurraamista vaikeina aikoina. Tilausten yhä vähentyessä paja ei enää riitä elannon lähteeksi, ja Hermannin joutuu laittamaan lapun luukulle ja lähtemään kaupunkiin parempien tienestien perään. Hänestä tulee yksi pieni ratas konepajateollisuuden suureen kokonaisuuteen. Oman yksityisen unelman kaatumisen saa Hermannin ymmärtämään, että yksin ihminen ei ole mitään eikä hän voi yksinään tulevaisuuttaan muuttaa. On nähtävä oman itsensä ja oman aikansa ulkopuolelle, jotta unelma vapaasta ja kaikille tasa-arvoisesta yhteiskunnasta toteutuu. Tämä ajatus on koko *Palavankylän Sepän* ydinajatus ja samalla perustelu sille, miksi työväen joukkovoima on tärkeää. Hermannin ei kuitenkaan itse enää löydä paikkaansa työväenliikkeen kahtiajakautuneella kentällä. Hän on jäänyt kiinni yhtenäisen työväenliikkeen ideaan, eikä osaa päättää onko hän sosialidemokraatti vai kommunisti:

Ennen oli kysymys ollut mutkaton ja selvä: oletko punainen vai valkoinen?

Nyt se ei enää ollut noin yksinkertainen, sen hän oli havainnut selvästi palatessaan työmieheksi kaupunkiin. Oletko kunnan työläinen vai porvarien hännänheiluttaja? Tai: oletko kunnan työläinen vai Moskovan renki.

Kummallista oli, että hän Palavankylässä tunsikin olevansa jotakin, edustavansa omaa luokkaansa isäntiä vastaan. Mutta täällä hän oli auttamattomasti jälkeenyäännyt ja – yksinäinen.¹⁴

Palavankylän seppä ei kuvaa kuitenkaan pelkästään Hermannin elämää ja ajatuksia, vaan äänensä saavat kuuluviin myös hänen vaimonsa Eriika ja heidän lapsensa. Moniäänisyydestä syntyy kuva perheestä, jossa menneisyys tuntuu painolastina hartioilla, mutta jossa katse kohdistetaan myös eteenpäin. *Palavankylän sepässä* sukupolvien välillä oleva ero on korostetun näkyvä. Vanhemmista etenkin Hermannin kokee, että aika on ajanut hänen ohitseensa, eikä hänellä ole enää mitään uutta annettavaa. Aatteessaan hän on jäänyt kiinni entisiin ihanteisiin ja kyläseppänä hän tuntee olevansa museotavaraa yhä laajentuvan teollistumisen paineessa. Tyytyväinen hän voi olla ainoastaan siihen, että hän on pystynyt lapsilleen antamaan paremmat eväät elämään kuin hän itse on aikanaan saanut. Hän kiinnittääkin toiveensa seuraavaan sukupolveen, joka edustaa hänelle muutoksen mahdollisuutta ja parempaa tulevaisuutta.

Perheen lapsista vanhin, Tuulikki¹⁵, on jo lähtenyt kotoa. Hän on voimakastahtoinen nuori nainen, joka vaikeista oloista huolimatta on pystynyt kirjoittamaan ylioppilaaksi sisällissodan rikki repimässä maassa ja raivaa nyt itselleen tietä pois yhteiskuntaluokastaan opiskelun ja avioliiton avulla. Hän saa työpaikan työväenliikkeen lehdestä, ensin kommunistisesta, myöhemmin hän vaihtaa sosialidemokraattien lehteen ja aviopuolisokseen hän löytää toisen toimittajan. Hänen aviomiehensä on aiemmin työskennellyt porvarilehdessä, mutta vaihtaa sieltä sosialidemokraattiseen lehteen. Tuulikki voi kirjoittaa perheelleen voitonriemuisesti: ”Olen voittanut työväenliikkeelle uuden miehen, hän on tähän asti ollut porvari.”¹⁶ Tuulikki ilmentää koulutuksen mahdollistamaa sosiaalista nousua työväenluokasta keskiluokkaan ja myös yksilön määrätietoisuuden ja tahdon merkitystä tässä prosessissa. Esitellessään kotiolojaan kylään tulleelle opettajalleen Tuulikki toteaa: ”Katsos, maisteri, tällaisista oloista minä olen, näistä olen pystynyt kiipeämään tähän asti, ja aion kiivetä vielä, kiivetä niin korkealle että päätä huimaa”.¹⁷ Sosiaalinen nousu ei kuitenkaan merkitse Tuulikille perheen aatteellisen perinnön unohtamista, vaan toimittajan työnsä myötä hän on mukana työväenliikkeen toiminnassa. Hermannin on tyytyväinen tyttärensä:

Joka tapauksessa minun tyttäreni pysyy työväenliikkeessä ja voi saada jotakin aikaan, hän on kulkenut ohitseni, kykenee tutki-
maan asioita paremmin kuin minä. Hän uskaltaa tehdä ratkaisuja
ja uskoo lujasti siihen mitä tekee.¹⁸

Perheen taloudelliset resurssit sanelevat kuitenkin sen, että kaikilla lapsilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia toteuttaa unelmiaan koulun-
käynnin suhteen. Tämän saa katkerasti kokea Katri, lapsista toiseksi
vanhin, joka ei haluastaan huolimatta pääse oppikouluun, sillä ”oli-
han sitä kylliksi, että koulutettiin yksi”¹⁹, kuten hänen äitinsä toteaa.
Vanhemmat toivovat, että Tuulikki, saatuaan asiansa kuntoon, pys-
tyisi vuorollaan auttamaan perhettä taloudellisesti. Etnologi Hilikka
Helsti puhuu koulutukseen satsaamisesta yhtenä perhestrategian
muotona. Perhestrategia on Giovanni Levin luoma tutkimuksellinen
termi, jolla viitataan erilaisiin ympäristön hallinnan tekniikoihin,
joiden avulla on tarkoitus luoda turvallisuutta erilaisten sosiaalisten
ja taloudellisten uhkien edessä.²⁰ 1900-luvun alussa erilaiset perhe-
strategiat muodostivat jäsenilleen, joka usein kattoi myös sukulaisia
ydinperheen ulkopuolelta, turvaverkoston, jonka tavoitteena oli
tarjota paitsi taloudellisesti turvatummat olot niin myös luoda uusia
mahdollisuuksia päästä elämässä eteenpäin. *Palavankylän sepässä*
koulutukseen satsaaminen kannattaa. Vakiinnutettuaan asemansa
Tuulikki auttaa nuorempia sisaruksiaan elämässä eteenpäin. Kerttu
pääsee hänen avustuksellaan oppikouluun ja Reinolle ja Mirjamille
hän hankkii työpaikat.

Rintaluoman perheessä Elvi Sinervo kuvaa työläisperhettä, jossa
kirjallinen kulttuuri on voimakkaasti läsnä perheen lasten arjessa.
Uudessa elinympäristössään he tuntevat itsensä monin tavoin ul-
kopuolisiksi, mutta kirjojen avulla he pääsevät laajentamaan maail-
mankuvaansa ympäröivää yhteisöä laajemmalle. Lukemisen mallin
he saavat isältään, jota perheessä vieraileva nuori sotamies kuvailee
vaimolle kirjoittamassaan kirjeessä ”nk. valistuneeksi työläiseksi”.²¹
Myös Eriika-äiti on kiinnostunut tarinoiden maailmasta, mutta
työläisperheen äidillä on harvoin aikaa lukea. 1900-luvun alussa
kysymys oli myös lukemiseen liitetyistä asenteista. Laura Starkin mu-

kaan kova työ ja uutteruus olivat aikaisemmin olleet kansanhimisen sosiaalisen aseman määrittelyssä tärkeimpiä kriteereitä. Jos ihmisellä oli aikaa istua lukemassa tai kirjoittamassa, katsottiin hänen helposti välttelevän töitä tai yrittävän ylittää yhteiskuntaluokkien välisiä rajoja, sillä lukemisen ja kirjoittamisen koettiin sopivan ainoastaan ylempien yhteiskuntaluokkien ihmisille.²² Rintaluoman perheessä sillä on siis väliä, kuka lukee suhteessa sekä sukupuoleen että sukupolveen. Lapsille lukeminen on sallittua, vanhemmat ovat jopa ylpeitä lukevista lapsistaan. Myös Hermannin saattoi työpäivän jälkeen rentoutua kirjan parissa, mutta Eriika tunsikin olevansa kuin pahanteosta yllätetty, kun joku perheenjäsenistä näki hänet joskus lukemassa.²³ *Palavankylän sepässä* Sinervo kuvaa halua kirjalliseen sivistykseen nimenomaan kaupunkilaisena ominaisuutena, jota lähiseudun maalaisyhteisö ei jaa. Vastakkain ovat maalaisyhteisön staattisuus, halu ylläpitää entisiä rakenteita ja ajatusmalleja, ja kaupunkilaisen työläisperheen yhteiskunnallisia rajoja rikkomaan pyrkivä dynaamisuus. Erityisesti Eriikalle, joka ei syntyperäisenä helsinkiläisenä missään vaiheessa sopeudu syrjäiselle paikkakunnalle, ja perheen vanhemmille lapsille on selvää, että he eivät voi jäädä Pohjanmaan maaseudulle, joka ei tarjoa minkäänlaisia tulevaisuudennäkymiä ja mahdollisuuksia parempaan elämään.

Sisaruuden peili ja äitiyden vaihtelevat kasvot

Sinervon omassa sisarusparvessa sekä läheisyyden että etäisyyden kokemukset suhteessa toiseen olivat moninaisia ja vaihtelevia. Traagisia tapauksia sisarusparvessa olivat toiseksi vanhimman lapsen Kaarin kuolema keuhkotautiin 1920-luvun puolivälissä ja ainoan pojan Einon kaatuminen jatkosodan alkukuukausina. Poliittiset ja maailmankatsomukselliset kysymykset saivat sisarten väliset suhteet kiristymään aika ajoin ääriilleen. Rintamalinja kulki pääosin SDP:n johdon harjoittaman politiikan tukijoiden ja sen vastustajien välillä, muutamien Sinervojen etsiessä itseään ja poliittista kantaansa jossain näiden kahden ääripään välillä. Vanhin sisar Sylvi-Kyllikki

Kilpi oli miehensä *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittajan Eino Kilven kanssa lähellä SDP:n johtoa, kun taas Elvi Sinervo ja Mauri Ryömä kuuluivat puolueen oppositiosiipeen. Vuonna 1937 johdon ja opposition suhteet kiristyivät entisestään, ja ASS sekä Ryömä yhtenä ASS:n johtohahmoista erotettiin puolueesta. Näihin aikoihin Ryömien ja Kilpien väliset suhteet olivat erittäin kylmät, ja talvi- ja jatkosotaan päästäessä ne lähes jäätivät. Ristiriidoista huolimatta yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden side oli kuitenkin voimakas ja erityisesti se aktivoitui vaikeina aikoina. Sinervon ja Ryömän jouduttua vankilaan jatkosodan alla Kilvet ottivat huolehtiakseen heidän pojastaan Ilkasta ja Sylvi-Kyllikki Kilpi pyrki monin tavoin auttamaan sisartaan, mutta myös lankoaan, selviämään vankilan arjesta. Samoin hän otti hoitaakseen Aira Sinervon asiat, kun tämä vangittiin vuoden 1943 lopulla desantti Risto Westerlundin tapauksen yhteydessä.²⁴

Sisaruuteen perustuva asetelma on keskeinen *Palavankylän sepässä*, ja se löytyy myös kaikista kolmesta Sinervon aikuisille kirjoittamasta näytelmästä, joita ovat 1930-luvulle sijoittuva *Toukokuun viimeisenä iltana* ja sota-aikaan sijoittuvat *Desantti* sekä *Maaailma on vasta nuori*. Näytelmien keskeinen jännite syntyy aikuisten sisarusten välisistä suhteista, joissa heijastuvat perheen historia, yksilön paikka perheen kokonaisuudessa, hänen oma kokemushistoriansa sekä eriävät näkemykset maailmasta ja ihmisen tehtävästä siinä. Sisaruus muodostaa eräänlaisen peilin, josta voi peilata itseään ja käsitystään maailmasta. Sisaruuden lisäksi toiseksi keskeiseksi ihmissuhdekudelmaksi näytelmissä nousee aikuisten lasten ja äidin väliset suhteet. On huomattava, että isiä niiden henkilögalleriasta ei löydy. He ovat joko kuolleet, kuten tapahtui Sinervon omalle isälle tyttären ollessa 14-vuotias, tai vain muuten hävinneet lastensa elinpiiristä. Äiti on perhettä koossapitävä ja sen yksittäisiä jäseniä yhdistävä tekijä. Sinervon oman perheen tapahtumat ovat varmasti osittain näiden ratkaisujen takana. Hän rakensi näytelmiinsä itselleen tutun perherakenteen ja lähti siitä käsin rakentamaan tarinoidensa ydintä. Näytelmien perhekeskeisyyttä korostaa vielä se, että niiden tapahtumapaikkana on koti.

Toukokuun viimeisenä iltana jatkaa *Palavankylän sepässä* esillä olutta teemaa kouluttautumismahdollisuuksien epätasaisesta jakautumisesta sisarusten kesken. Näytelmässä eletään sen nimen mukaisesti toukokuun viimeistä iltaa, aikaa, jolloin uudet ylioppilaat ovat saaneet lakkinsa. Aallon perheessä tyttäristä nuorempi Helvi viettää huoletonta lakkiaisjuhlaansa samaan aikaan kun isosisko Kaarin, jonka palkalla pikkusiskon koulunkäynti on suurelta osin kustannettu, purkaa katkeruuttaan siitä että hän ei koskaan saanut vastaavaa mahdollisuutta: ”Millä oikeudella? Miksi juuri hän sai käydä koulunsa loppuun? Minulla oli parempi pää, mutta minun täytyi jättää kesken ja mennä työhön. Ja kouluttaa hänetkin.”²⁵ Perheen kokonaisuuden kannalta katsottuna yhden tai joidenkin kouluttaminen saattoi olla askel parempaan suuntaan, mutta se ei kuitenkaan poistanut tunnetta epätasa-arvoisesta kohtelusta yksilöiden tasolla. Tähän viittaa myös Hilikka Helsti, jonka mukaan perhestrategiat eivät välttämättä taanneet kaikkien osallisten onnea ja hyvinvointia.²⁶

Sekä *Palavankylän sepän* Katrille että *Toukokuun viimeisen illan* Kaarinille koulunkäynti näyttäytyy mahdollisuutena, joka tarjoaa väylän toisenlaiseen elämään. Katrin mukaan ”tulla joksikin – se oli jotakin, mutta olla jotakin aina, se oli kauhistuttavaa”.²⁷ Ilman koulutuksen antamia mahdollisuuksia he kokevat juuttuvansa siihen samaan ”surkeaan, köyhään ja tyhjään elämään” jota heidän vanhempansa ja muut samaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvat viettävät.²⁸ Heille ei elämän sisällöksi riitä vaimoksi ja äidiksi pääseminen, vaan he tavoittelevat itsenäistä ja riippumatonta asemaa sekä taloudellisessa että sosiaalisessa mielessä. Pyrkinessään pois perinteiseksi määrittelystä naiseudesta ja naisen roolista yhteiskunnassa he tavoittelevat uuden, modernin naisen tyyppiä, jota vuosisadan ensi vuosikymmenillä tuotettiin muun muassa kirjallisuudessa ja lehtien sivuilla sekä porvarillisella että työväenliikkeen puolella. Molempien individualistiseen haluun perustuvat haaveet kokevat kuitenkin haaksirikon Sinervon käsittelyssä. Hänen mukaansa työväenkirjallisuuden tehtävä oli kuvata kehitystä, joka hyödytti koko työväenluokkaa, ei vain yhtä yksilöä.

Kaarinin hahmossa on myös nähtävissä moderniin elämään kuuluvaa identiteetin häilyvyyttä ja omasta yhteiskuntaluokasta irtaan-

tumista. Konttorityöntekijänä hän ei enää koe olevansa perinteistä työväenluokkaa, mutta toisaalta hän on myös kaukana keskiluokasta ja sivistyneistöstä. Hänelle sekä työläiset että ylempiin luokkiin kuuluvat näyttäytyvät toisina, jonakin mitä hän itse ei enää tunne olevansa tai jollaiseksi hänellä ei ole mahdollisuuksia tulla. Helvi-sisaresta on koulutuksensa myötä tulossa Kaarinille toinen, ja sitä on myös heillä alivuokralaisena asuva autonkuljettaja Lahtinen, jonka kanssa Kaarinilla on aiemmin ollut rakkaussuhde. Kaarin on kuitenkin lopettanut suhteen koska hän odottaa elämältään jotakin enemmän kuin mitä Lahtinen ”vain autonkuljettajana” voi tarjota.²⁹ Mitä tuo ”jotakin enemmän” on, jää Kaarinille hahmottomattomaksi ja tiedostamattomaksi möykyksi, jota kohti hän yrittää hapuilla kuitenkin perille pääsemättä.

Näytelmät *Maailma on vasta nuori* ja *Desantti* sijoittuvat jatkosodan vuosiin. Vankilassa ollessaan Elvi Sinervo joutui läheiseen kosketukseen maanalaisen kommunistisen puolueen edustajien kanssa ja alkoi vähitellen omaksua heidän näkemyksiään, tosin pitkällisten keskustelujen ja pohdiskelujen jälkeen. Hän oli salaisessa kirjeenvaihdossa samassa vankilassa olevan Hertta Kuusisen kanssa ja kirjeissään naiset käsittelivät laajasti muun muassa kirjallisuuden liittyviä käsitteitä.³⁰ Näytelmistä *Desantti* syntyi vankilassa, jossa se kiersi nimellä *Suuri asia* poliittisten vankien keskuudessa kädestä käteen.³¹ Sinervon vankila-aikaiset kokemukset ja maailmankatsomuksellinen murros näkyvät näytelmäteksteissä perheenjäsenten välisinä jännitteinä ja vastakkainasetteluina, joiden taustalla vaikuttavat erilaiset käsitykset käynnissä olevasta sodasta. Karkeasti jaotellen molemmissa näytelmissä on henkilöitä, jotka oman ideologisen näkemyksensä mukaan joko kannattavat valtiojohdon ajamaa virallista sotapolitiikkaa tai vastustavat sitä. Näiden välistä löytyvät vielä ne, jotka näkemyksissään horjuvat jossain ääripäiden välillä ja pyrkivät sovittamaan keskenään kiistelevien näkemyksiä.

Näytelmässä *Desantti* keskiössä on työläisperhe, jossa erityisesti perheen äiti on omaksunut virallista sotapolitiikkaa myötäilevät ajatukset Neuvostoliitosta vihattavana vihollisena. Hänen poikansa Eero on vastannut isänmaan kutsuun ja lähtenyt sotaan kaatuen siel-

lä. Äiti suree kuollutta poikaansa ja kieltää muut lapsensa, desantiksi ryhtyneen nuoremman poikansa Auliksen ja tyttärensä Paulan, joka on mukana kommunistien maanlaisessa toiminnassa. Vaikka äiti kokee Eeron kuoleman raskaana, niin hän on tyytyväinen siihen, että tämä kuoli ”niin kuin suomalaisen pitää”.³² Sankarikuolema-myyttiin perustunutta ajattelutapaa ruokittiin jatkosodan aikaisessa propagandassa ja keskeisin kuvasto tässä liittyi äidin ja pojan väliseen suhteeseen. Ihanteellinen äiti uhraisi lapsensa ilolla isänmaan asialle.³³ *Desantin* äitiin Elvi Sinervo laittoi piirteitä omasta äidistään, joka oli menettänyt poikansa, kun Eino Sinervo marraskuussa 1941 kaatui. Sinervo kritisoi äitinsä ajatusmaailmaa, jonka hän näki toistavan ylhäältä annettuja ajatuksia sodan välttämättömyydestä ja uhrin antamisen tarpeellisuudesta. Sisarelleen Sylvi-Kyllikki Kilvelle hän kirjoitti:

Äidille kiitos kirjeestä. Niin liikuttuneeksi kuin siitä tulinkin, niin samalla minua karmaisi, kun hän puhui niin kuin sanomalehti ja radio. Miten elämän käy, jos äidit stereotyyppinen hymy huulillaan työntävät pojan toisensa jälkeen rintamalle kaikissa maissa.³⁴

Näytelmässä äitiyteen liitetyt hoivaamiseen ja huolehtimiseen liittyvät tunteet nousevat kuitenkin lopulta esiin, kun perheen mökkiin eksyy haavoittunut neuvostoliittolainen desantti, joka on samanikäinen kuin Aulis. Äidin tarkoitus on ensin ilmiantaa desantti, mutta kun hän kuulee Paulalta Auliksen kuolleen sivullisen ilmiannon perusteella hän pyörittää päätöksensä. Hänelle suureksi asiaksi muotoutuu kansalliset rajat ylittävä ymmärrys äidin ja lapsen välisestä suhteesta ja sen vaaliminen. Äiti itse perustelee päätöstään ikaikaisella moraalisella näkemyksellä siitä, miten on tehtävä toiselle se, mitä haluaisi itselleenkin tehtävän:

Äiti: En minä tiedä onko se suuri vai pieni. Mutta kun minä seisoin tuolla ulkona, niin minulle tuli se tunne, että näin minun on tehtävä. Ajattelin Aulista ja ajattelin, että tälläkin pojalla on jossakin äiti. Ja siksi minä teen, kuten olisin suonut Aulikselle tehtävän.

Minä pidän tämän pojan luonani sodan loppuun, sillä kerran se päättyy ja saatan hänet takaisin hänen äidilleen. Jos niin on sallittu.³⁵

Maailma on vasta nuori -näytelmässä Sinervo on kääntänyt äidin ajattelutavan päälälleen. Lehtosen perheen äiti on ”punakaartilaisen leski” ja vakaumuksellinen kommunisti, jolle oma poika, Reino, on tuottanut pettymyksen lähtiessään sotaan. Perheen tytär Vappu on kommunisti, äidin sanojen mukaan ”kirkas, mutta kova, joka ei säästää itseään eikä muita”.³⁶ Myös tässä näytelmässä, kuten *Desantissakin*, äitiyden tunne ja moraalinen velvoitus on lopulta ideologiaa vahvempi ja suru Reinon kaatumisesta on musertaa äidin. Äitinsä surua seuraava Irja toteaa sisarelleen: ”Äideille kai lapset jäävät lapsiksi, sitä suhdetta eivät mitkään poliittiset ristiriidat muuta.”³⁷

Lehtosen perheen äidissä kiteytyy kuva ihanteellisesta proletaariäidistä, jonka mallin Maksim Gorki loi teoksessaan *Äiti (Mat)*.³⁸ Gorkin teoksen äitihahmo Pelageja Vlasova käy läpi kehityksen alituneesta ja pelokkaasta uskonnollisuudesta taistelevaan luokkatietoisuuteen ja sosialismiin ja romaanin lopussa hän tuntee olevansa kaikkien vallankumouksellisten äiti.³⁹ Sinervon näytelmässä ei äidin roolissa vastaavaa kehitystä ole, sillä hän on jo valmiiksi ylpeästi luokkansa edustaja ja avoimesti mukana työväenliikkeen taistelussa. *Desantin* äiti ei taas vastaa tätä ihannetta. Tyttärensä Paulan mukaan hän ei halua tulla kutsutuksi proletaariäidiksi. Sen sijaan hänelle on ominaista pikkuporvarillinen pyrkimys vapautua yhteiskuntaluokastaan ja ylpeällä käytöksellään eristäytyä työläisten luontaisesta ympäristöstä:

Pahinta on, että en jaksaa ymmärtää miten ajattelet noin. Mutta ehkä se johtuu siitä, että et todellakaan ole proletaariäiti. Muistan kun kerran suutuit siitä sanasta. Sinä olet aina hävennyt köyhyyttä, olet sankarillisesti taistellut sitä vastaan, olet aina yrittänyt olla hitusen muitten kaltaistesi köyhien yläpuolella.⁴⁰

Näytelmässä *Maailma on vasta nuori* toisistaan ottavat mittaa veli ja sisar. Vapulle Reino on luokkansa petturi lähtiessään sotaan, ja Rei-

nolle Vapun kommunismi on maanpetturuutta. Aiempaan läheiseen sisaren ja veljen väliseen suhteeseen syntyy näiden näkemysten myötä vakavia säröjä. Erityisesti Vappu on näkemyksissään jyrkän ehdoton ja hän on valmis työntämään henkilökohtaiset tunteensa syrjään, jos puolueen etu niin vaatii. Joni Krekolan mukaan suomalaisten kommunistien keskuudessa ajatus henkilökohtaisen poliittisuudesta vahvistui 1930-luvulla. Krekola lainaa Otto-Wille Kuusisen tekstiä vuodelta 1934:

Henkilökohtaiset suhteet ja intressit täytyy, riippumatta niiden kukoistuksen asteesta ehdottomasti alistaa puolueen intresseille. Kommunistilla ei voi olla muuta asennetta. [...] Meidän täytyy kouluttaa itsemme hengessä, joka alistaa henkilökohtaiset intressit ja ystävyyssuhteet aina puolueen intresseille. Ja mitkä nämä puolueen intressit ovat? Ne ovat yksinkertaisesti vallankumouksellisen luokan, vallankumouksen ja työväen asian intressejä.⁴¹

Äidilleen, joka ei ymmärrä sisarusten keskinäistä vihanpitoa, Vappu toteaa: ”Minun veljeni. Joo-o. Sen kamalampaa. Ja henkilökohtaiset pitämiset eivät saa vaikuttaa. Eivät saa.”⁴² Sen sijaan sisarensa Irjan kanssa, joka on palannut lapsuudenkotiin lapsensa kanssa miehensä kaatumisen jälkeen, Vappu kokee yllättävää läheisyyttä alun tunusteluvaiheen jälkeen. Irja on aiemmin loitontunut perheestään ja sen aateperinnöstä ja avioitunut porvarillisen taustan omaavan miehen kanssa. Sota-aika ja keskustelut Vapun kanssa saavat hänet kuitenkin katsomaan asioita uudella tavalla. Samaan suuntaan vaikuttaa hänen lukemansa norjalaisen vasemmistokirjailijan Nordahl Griegin (1902–1943) kirja *Ung må verden ennu være*, jota Irja lukee ruotsiksi *käännettynä Ännu är världens ung*.⁴³ Kirjan myötä Irja alkaa nähdä asioita uudessa valossa ja tuoreen ajattelutapansa hän kiteyttää sisarelleen: ”Vappu, minusta tuntuu, että maailma on vielä nuori ja kaikki on edessäpäin.”⁴⁴ Vappu joutuu näytelmän lopussa Valtiollisen poliisin pidättämäksi ja tämä vahvistaa entisestään Irjan halua olla mukana sodanvastaisessa rintamassa. Hän tarjoutuu toimittamaan salaisen viestin eteenpäin äitinsä sijasta:

Irja: Äiti, kuule nyt. Etkö ymmärrä, minä en ole koskaan tehnyt mitään. Ja nyt minun täytyy. Vai onko se niin vaikeaa, etten osaa.

Äiti: Ei, ei. Sananvienti vain. Mutta sinullahan on lapsi.

Irja: Juuri senkin vuoksi. Lapsenkin vuoksi. Ja kaikkien meidän, joille on tärkeää, että tämä on koti, johon voi palata. Äiti, etkö käsitä, juuri sinä olet ikuinen, sinä olet äiti ja koti ja sinun täytyy olla aina. Vappu olisi varmasti iloinen.⁴⁵

Desantin Paulalta maanalaisessa työssä mukana oleminen vaatii myös henkilökohtaisia uhrauksia, sillä hänen on irrotettava itsensä lapsestaan. Hänestä äitiys ei saa olla piilopaikka eikä syy jättäytyä pois aatteellisesta työstä, ja siksi hän on antanut lapsensa kälynsä hoidettavaksi. Paula ei halua kiintyä lapseen liikaa eikä antaa lapsen kiintyä häneen, sillä maanalaisessa puoluetöissä kiinni jääminen ja vankilaan joutuminen on koko ajan todellisena uhkana. Silloin on helpompaa, jos ei tarvitse repiä itseään irti lapsesta, koska, kuten Paula äidilleen toteaa: ”repiminen tekee kipeää”. Lapsesta luopuvan vallankumouksellisen tyyppiä oli hahmotettu kommunistisessa kirjallisuudessa jo ennen Sinervoa. Elina Katainen käsittelee väitöskirjassaan Fjodor Gladkovin teosta *Sementti*, jossa päähenkilö Dasha antaa lapsensa lastenkotiin, jotta pystyisi itse keskittymään vallankumouksen jälkeisen yhteiskunnan rakentamiseen.⁴⁶ Gladkovin perässä aihe kertautui myös suomalaisessa kommunistisessa kirjallisuudessa.⁴⁷ Kataisen mukaan ”Dashasta tuli eittämättä yksi uuden kommunistisen naisen fiktiivinen arkkityyppi Suomessa”, vaikka sen vastaanotto ei kaikkien osalta ollut täysin myönteistä ja hyväksyvää.⁴⁸ Sinervon näytelmässä perinteisen hoivaavan äitiyden ja vallankumouksellisen roolit eivät ole sovittavissa keskenään, vaan naisen on tehtävä valintansa niiden välillä. Tämä ero konkretisoituu *Desantissa* Paulan ja hänen kälynsä Irjan välillä. Paulan suuri asia on maailman muuttaminen, kun taas Irjan suuri asia on lapset. Paula toteaaakin kälylleen: ”Tiedäthän on ihmisiä, jotka saavat kukat kasvamaan paremmin kuin toiset. Mutta sinulla menestyvät lapset. Ne ihan säteilevät elämää.”⁴⁹

Sinervon teoksissaan rekonstruoimat naiseuden ja äitiyden mallit ja ihannekuvat nousivat hänen omista kokemuksistaan, lähipiirin kokemuksista sekä kirjallisuudesta ja sosialistisesta retoriikasta, joka

alisti yksityisyyden julkisuudelle ja henkilökohtaisen poliittisuudelle. Sinervo loi näissä tarkastelemissani teoksissa kahdenlaista äitiyden kuvastoa. Ensimmäinen on varsin perinteinen kuva äitiydestä, jossa äiti nähdään ensisijaisesti hoivaavana ja lapsilleen omistautuvana tyyppinä. Hän edustaa perheyhteyden koossapitävää voimaa, joka pysyy paikallaan maailman myllerryksistä huolimatta. Toiseksi hän kuvaa naisia, joille äitiys ei ole elämää määrittävä tekijä ja joiden ensisijainen identiteetti ei ole äidin vaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivän vallankumouksellisen. Tässä saa kuvauksensa myös kahden sukupolven välinen murros. Nuoremmat sukupolvet ovat murtautuneet kodin ulkopuolelle ja löytäneet sieltä tehtävän, joka määrittää heitä enemmän kuin äitiys.

Työläisperhe sosiaalisten muutosten ja poliittisten kamppailujen tilana

Olen artikkelissani käsitellyt Elvi Sinervon teoksissaan luomaa kuvaa työläisperheestä. Työläisperhe näyttäytyy hänen teoksissaan dynaamisena sosiaalisen muutoksen perusyksikkönä, joka konkretisoituu perheenjäsenten mahdollisuuksissa ja valinnoissa. Sinervo kuvaa työläisperhettä jossa vanhempien johdolla omaksutaan sivistysmyönteinen asenne. Se näkyy kirjallisen kulttuurin, joka aiemmin on ollut pääasiassa ylempien luokkien hallussa, omaksumisena ja koulutukseen satsaamisena. Vanhempien esimerkki innostaa lapsia hakeutumaan kirjojen ääreen ja vanhemmat rohkaisevat ja luovat edellytyksiä koulunkäyntiin, osalle lapsista aina ylioppilastutkintoon asti. Koulutus puolestaan avaa tien sosiaaliseen nousuun ja johtaa yksilöiden uudenlaisen identiteettipohdintojen ääreen. Näiden pohdintojen olennaisin kysymys on se, miten he määrittelevät itsensä suhteessa yhteiskuntaluokkaan: kokevatko he edelleen kuuluvansa työväenluokkaan vai ovatko he koulutuksensa myötä kenties ajautuneet jonkinlaiseen määrittämättömään välitilaan. Sinervon kuvaamissa työläisperheissä muutoksen mahdollisuus korostaa sukupolvien välistä eroa. Lapset haluavat elämältä asioita, jotka heidän vanhemmilleen ovat olleet

tavoittamattomia. Osalla heistä on myös mahdollisuus toteuttaa haaveitaan ja toimia näin muutoksen vauhdittajina. Tämä heijastuu myös käsityksiin perheestä ja perheenjäsenten erilaisista rooleista. Erityisesti huomio kiinnittyy naisen ja äidin rooliin. Nuoremman sukupolven naisille, ainakaan kaikille heille, äitiys ei ole enää tärkein identiteettiä määrittävä tekijä. Tärkeämmäksi nousee mahdollisuus murtautua kodin ulkopuolelle ja päästä vaikuttamaan koko yhteiskunnan rakenteeseen poliittisen toiminnan kautta.

Sinervon kuvaamia työläisperheitä luonnehtii myös niiden vahva poliittisuus. Sinervo kuvaa henkilöidensä kautta erilaisia ideologisia näkemyksiä ja poliittisia valintoja, jotka heijastelevat sekä työväenliikkeen sisäisiä ristiriitoja että käsityksiä laajemmista poliittisista ja valtiollisista tapahtumista, kuten jatkosodasta. Perheenjäsenet peilaavat ajatuksiaan ja käsityksiään suhteessa toisiinsa. Näin työläisperheestä muodostuu eräänlainen yhteiskunnallisen poliittisen keskustelun pienoisenäyttämö, jossa erilaiset näkemykset törmäävät toisiinsa, neuvottelevat ja kamppailevat keskenään. Keskusteluissa henkilökohtaiset ja poliittiset intressit sekä tunteet ja ideologia hankaavat toisiaan vasten ja saavat aikaan erilaisia repeämiä perhepiirissä.

Artikkelissa käsitellyille Sinervon teoksille on ominaista vahva omaelämäkerrallisuus ja useat niissä käsitellyt asiat nousevat hänen oman perheensä historiasta. Näitä omaan ja perheensä historiaan liittyviä sattumia ja tapahtumia hän on käyttänyt rakennusaineena luodessaan erilaisia kaunokirjallisia representaatioita työläisperheestä. Nämä representaatiot eivät kuitenkaan missään mielessä tyhjenny pelkästään omaelämäkerrallisuuteen vaan niissä tulevat näkyviin myös kuvatus ajan ja kirjoitusajankohdan ideologiset ja poliittiset kamppailut sekä koko yhteiskunnan että työväenliikkeen tasolla.

Lähdeviitteet

- 1 Savutie 1980, 10–12.
- 2 Lähiluvusta muun muassa Hagelstam 2014, 41–43; Jalava, Kinnunen, Sulkunen 2013, 18; Sulkunen 2013, 34.
- 3 Waris 1937, 232–235.
- 4 Waris, 237–238.
- 5 Sinervon ja Kontturin Pohjanmaa. Elvi Sinervon haastattelu.
- 6 Muun muassa Sylvi-Kyllikki Kilven muistelmaluonnos.
- 7 Sinervo 2012, 205–209.
- 8 Palmgren 1979, 5.
- 9 *Palavankylän seppä* perustui Elvi Sinervon novelliin *Kaupunki ottaa takaisin*, joka oli julkaistu *Kirjallisuuslehdessä* vuonna 1935. Syksyllä 1937 hän pohti mielessään sopivia romaanin aiheita ja novellin teemat nousivat hänen mieleensä. Elvi Sinervo Mauri Ryömälle 13.10.1937. Mauri Ryömän henkilöarkisto. Kansan Arkisto.
- 10 Sinervo 1979, 140.
- 11 Sinervo 1979, 140.
- 12 Tepora 2011, 12–13.
- 13 Sinervo 1979, 144.
- 14 Sinervo 1979, 182.
- 15 Tuulikin esikuvana on Sylvi-Kyllikki Kilpi (os. Sinervo), joka kirjoitti vuonna 1919 ylioppilaaksi Vaasan suomalaisesta jatko-opistosta. Ylioppilaskirjoitusten jälkeen hän muutti Turkuun, josta hän sai paikan *Sosialisti*-lehdestä. Turussa hän kohtasi *Turun Sanomien* toimittajan Eino Kilven. Pari meni naimisiin vuonna 1920 ja samana vuonna Sylvi-Kyllikki Kilpi aloitti tamperelaisessa *Kansan Lehdessä*, jonka toimittajaksi Eino Kilpi oli jo aiemmin valittu.
- 16 Sinervo 1979, 94.
- 17 Sinervo 1979, 45.
- 18 Sinervo 1979, 95.
- 19 Sinervo 1979, 43.
- 20 Helsti 2006, 116–117.
- 21 Sinervo 1979, 157.
- 22 Stark 2006, 79–93.
- 23 Sinervo 1979, 140.
- 24 Torninoja-Latola 2012, 245–247.
- 25 Sinervo 1980, 137.
- 26 Helsti 2006, 117.

- 27 Sinervo 1979, 48.
- 28 Sinervo 1980, 138.
- 29 Sinervo 1980, 138.
- 30 Kirjeistä ovat säilyneet vain Hertta Kuusisen kirjoittamat kirjeet, mutta niiden perusteella on mahdollista rekonstruoida ainakin jossain määrin naisten kirjeitse käymää keskustelua.
- 31 Näytelmästä on vaihtelevasti käytetty molempia nimiä, mutta se julkaistiin kuitenkin nimellä *Desantti* vuonna 1945. Vankilassa käytetty nimi Suuri asia oli peitenimi, jonka käyttöä Elvi Sinervo perusteli seuraavalla tavalla: ”Tuon pikkunäytelmän nimi on Desantti, mutta kun panin sen kiertämään toverien keskuudessa, panin sille tuon banaalin nimen [Suuri asia]. Nimittäin kun he kirjeissään kirjoittivat siitä, ei suuresta asiasta puhuminen pistäisi niin silmään mahdollisen palon sattua. Sellaiset asiat täällä täytyy aina ottaa lukuun.” Elvi Sinervon päiväämätön salakirje [ajoitettu syksyyn 1943] Sylvi-Kyllikki Kilvälle. Myös *Toukokuun viimeisenä iltana* syntyi vankilassa. Sen alkuperäinen nimi oli ”Puhveli”. Savutie 1980, 9.
- 32 Sinervo 1980, 149.
- 33 Kemppainen 2006, 233.
- 34 Elvi Sinervo Sylvi-Kyllikki Kilvälle 19.4.1942.
- 35 Sinervo 1980, 196.
- 36 Sinervo 1980, 47.
- 37 Sinervo 1980, 66.
- 38 Gorki oli Sinervolle tärkeä kirjailija ja kirjallinen esikuva. Sinervon pääteokseksi luonnehditussa *Viljami Väihdokkaassa* on useita intertekstuaalisia viitteitä Gorkiin, muun muassa hänen teokseensa *Äiti*.
- 39 Palmgren 1978, 160–161.
- 40 Sinervo 1980, 161.
- 41 Krekola 2006, 343.
- 42 Sinervo 1980, 56.
- 43 Griegin kirja ilmestyi 1938 ja ruotsinnettiin 1939. Kirjaa ei ole suomennettu.
- 44 Sinervo 1980, 83.
- 45 Sinervo 1980, 111.
- 46 Katainen 2013, 376–377.
- 47 Katainen nostaa esiin Gladkovin suomentajan Otto Oinosen oman kaunokirjallisen teoksen *Tienhaarassa* (1929), Katainen 2013, 387–390.
- 48 Katainen 2013, 375–376.
- 49 Sinervo 1980, 163.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Kansan Arkisto, Helsinki

Mauri Ryömän kokoelma

Elvi Sinervon kokoelma

Kansallisarkisto

Eino ja Sylvi-Kyllikki Kilven perhearkisto.

Haastattelut

Sinervon ja Kontturin Pohjanmaa. Elävä Arkisto, Yle. Kuunneltavissa osoitteessa http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/sinervon_ja_kontturin_pohjanmaa_50025.html#media=50027

Lähdekirjallisuus

Sinervo, Elvi (1979): *Palavankylän seppä / Toveri älä petä*. Love Kirjat, Helsinki.

Sinervo, Elvi (1980): *Maailma on vasta nuori* (Sisältää myös näytelmät *Toukokuun viimeisenä iltana*, *Suuri asia* ja *Onnenmaan kuninkaantytär ja ihmislapset*). Love Kirjat, Helsinki.

Sinervo, Elvi (2012): Kirjailijan vastuusta. Teoksessa Elvi Sinervo: *Runot 1931–1956*. Kustannuyhtiö TA-Tieto Oy, Helsinki.

Kirjallisuus

Hagelstam, Sonja (2014): *Röster från kriget. En etnologisk studie av brevdialoger mellan frontsoldater och deras familjer 1941–1944*. Åbo Akademis förlag/ Åbo Akademi University Press. Åbo.

Helsti, Hilikka (2000): ”Rakkaat omaiset”. Heikkilän sisarusten kirjeet ja perhestrategiat 1901–1919. Teoksessa Hilikka Helsti, Laura Stark ja Saara Tuomaala (toim.), *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 110–168.

Jalava, Marja, Kinnunen Tiina & Sulkunen Irma (2013): Johdanto. Kansallinen historiakulttuuri – näkökulmia yksinäisyyden purkamiseen. Teoksessa Marja Jalava, Tiina Kinnunen & Irma Sulkunen (toim.), *Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 7–27.

Katainen, Elina (2013): *Vapaus, tasa-arvo, toverillinen rakkaus. Perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Tampere.

- Kempainen, Ilona (2006): *Isänmaan ubrit. Sankarikuolema Suomessa toisen maailmansodan aikana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Krekola, Joni (2006): *Stalinismin lyhyt kurssi. Suomalaiset Moskovan Lenin-koulussa 1926–1938*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Palmgren, Raoul (1978): *Maksim Gorki. Elämä ja teokset*.
- Palmgren, Raoul (1979): Luopumisen ja uskollisuuden teemat. Esipuhe Elvi Sinervon teokseen *Palavankylän seppä*. Love Kirjat, Helsinki, 5–7.
- Savutie Maija (1980): Elvi Sinervo näytelmäkirjailijana. Esipuhe Elvi Sinervon teokseen *Maailma on vasta nuori*. Love Kirjat, Helsinki, 7–14.
- Stark, Laura (2006): Kansallinen herääminen ja sosiaalinen nousu maaseudulla. Teoksessa Hillka Helsti, Laura Stark & Saara Tuomaala (toim.), *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 47–109.
- Sulkunen Irma (2013): Uskonto ja kansakunta. Juhani Aho kansallisen historian popularisoijana. *Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa*. Toim. Marja Jalava, Tiina Kinnunen & Irma Sulkunen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 31–70.
- Tepora Tuomas (2011): *Sinun puolesta elää ja kuolla. Suomen liput, nationalismi ja veriuhri 1917–1945*. WSOY, Helsinki.
- Torninoja-Latola, Jaana (2012): ”On vissi määrä sivistystä auttaa ihmistä”. Sylvi-Kyllikki Kilpi juutalaispakolaisten ja poliittisten vankien auttajana 1938–1944. Teoksessa Jarkko Keskinen, Suvianna Seppälä & Kari Teräs (toim.), *Häikäpöntöistä nurkkatansseihin. Arjen ilmiöitä sota-aikana*. Turun Yliopisto, Suomen historian julkaisuja 2, Turku.
- Waris, Heikki (1973): *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkänsillan pohjoispuolelle*. Weilin+Göös, Helsinki.

